

ՊԱՏԿԵՐ

ՀԱՆԴԵՍ ԿԻՍԱՄՍԵԱՅ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻԻ 18

1 Յոշնոսար 1895

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

ՏՊԱՐԱՆ

ՃԻՎԵԼԷԿԵԱՆ

Պարբ. Այլ ճառարանի թիվ. 20

1893

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1. ՃԱՌ ՆԵՐՐՈՂԵԱՆ.—Յ. Վ. Բալթիշև:
2. ԾՓՈՒՆ ԿՂԶԻ ՄԸ:
3. ՕՐԻՆԱԿԱՆ:

Պ Ա Տ Կ Ե Ր

Հ Ա Ն Դ Ե Ս Կ Ի Ս Ա Մ Ս Ե Ա Յ

Երրորդ Տարի

թիւ 18

1 Յունուար 1893

ՃԱՌ ԴԵՐԲՈՂԵԱՆ

Ի ՊԱՏԻԻ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՂՈՄՊՈՍԻ

Երբ մեր հոգեբանական ուսումնասիրութեամբ՝ Քրիստափոր Կոլոմպոսի զննութեալ եւ վշտանգեալ կեանքը կը նկարէինք, եւ նորա՝ ի հեծուկս այնքան հակառակութեանց եւ դժուարութեանց, յաջողելուն զլիսուոր պատճառն՝ իւր հաստատուն հաւատքն եւ առ Աստուած ունեցած սէրը կը հռչակէինք, մեր յօդուածը կը կնքէինք ըսելով թէ «Քրիստափոր Կոլոմպոսի յաղթութեան երգը նուագելը այլոց կը թողումք» (1)։ Ահա սոյն այս յաղթութեան երգն է, զոր գեղեցկահիւս եւ ճարտարիմաստ բանիւք նուագած է ի Գանատա, Պ. Ռութիէ, պատուարժան դատաւորն Քէպէքի, եւ զոր իւր զրագիտական կարեւորութեան եւ ճարտասանական վսեմութեան պատճառաւ կը փութամք ծանօթացնել Հանդիսիս զրասէր ընթերցողաց։

(1) Տէ՛ս. Պապիէր Դ. Կարէ, Ըէ- 13, 14, էջ 289 և 313.

Ա.

Մարդը՝ փոշույ եւ կաւի հատիկ մի է, որուն վրայ Աստուած կենդանի հոգի չնշած է, եւ զօրութեամբ այս շնչոյն նա սղաղ-եալ կ'ընթանայ դէպ ի լոյսն, հաստանելով անցանելով անեղր, անծայրածիր միջավայրներ, անթիւ անհամար դարեր: Շնորհիւ այս կենդանարար շնչոյն, մարդն է շարժումն եւ կեանք, նա կը շարժի իւր բովանդակ ազատութեամբ, բայց Աստուած անոր կ'առաջնորդէ իւր բովանդակ ճոխութեամբ:

Մարդկութիւնն նման է Ուլիկանու, ծովու կոհակները, իւրեանց ազատ շարժմամբ կը նպաստեն ի կատարումն աստուածային խորհրդոց:

Տեսէ՞ք սա Ուլիկանու փրփրադէզ կոհակները: Հողմոց եւ հոսանաց խաղալիք եղած՝ այսր անդր կը տարուբերին, յետոյ կը նահանջին, ընդ արեւելս կ'ընթանան, ընդ արեւմուտս կ'արշաւեն, ընդ հիւսիսի վարդին, եւ ընդ հարաւ սուրան. լեռնոց հասցեալ կը բարձրանան, գոգացեալ կը փռանան, կը դաշտանան, կը քնանան, կը նուազեն, կը ցամառն ընդդէմ նսււերու, եւ երբեմն իսկ զանոնք անդնդասոյց կը կլկեն: Եւ այսու հանդերձ, ոչ նուազ կը կատարեն այն վախճանն ու նպատակը որոյ համար Հաստիչն զիրենք ստեղծած է:

Ոչ երբեք իրենց սահմանէն անդին կ'անցնին: Արեղական ճառագայթից ազդեցութեամբ կը շողիանան եւ կը բարձրանան յերկինս՝ ուստից իջած են երկրիս ցնդուղիները յօրինելու համար. հոգն ու հունտերը կ'արդատաւորեն, գետերն ու գետակները կ'առատացնեն. ժողովրդոց հազորդակցութեան մեծամեծ ճանապարհներ կը հորդեն:

Մարդկային ալիքներն ալ ծիշը այսպէս են: Հազուադէպ իմն է անոնց անշարժութիւնն, եւ անոնց շարժման տեսարանն աւելի յանկուցիչ է ի նկատել քան համատարած ուլիկանու դբօսանքները, սակայն եւ այնպէս անոնք ալ Աստուծոյ իշխանութեան տակն են՝ որ իւր չնչափ զանոնք ոգևորած է, եւ գլխակցութեամբ կամ անգլխակցաբար նորա խորհրդոց կատարման կը զուգընթանան:

Այս աստուածեղէն եւ մարդկեղէն զօրութեանց ներդաշնակ հաւասարակշռութեան մէջ, մեծ մարդիկ իբրեւ շարժիչ կարողութիւններ են ի ձեռք վերին Տեսչութեան, բայց ասոնց

մէջ ալ մասնաւոր առաքելութեանց համար նախադասմանեալ-
ներ կան, զորս յորոշեալ ժամուն կը կանչէ, որոնց յայտնապէս
կը նպատէ:

Աշխարհս իւր յառաջադիմութիւններն եւ իւր մեծութիւն-
ները այս աստուածակոչ ընտրելոց կը պարտի:

Եթէ նա կը հաւատայ Աստուծոյ իրեն յանձնած պաշտօնին,
եւ եթէ հլու հպատակ է իւր խղճի ձայնին, պիտի գործէ. իսկ
ռամիկն պիտի գոչէ «սա՛ իրմէ յառաջ դրուած յառաջադրեալ-
ներէն սոսկ հետեւութիւններ հանած է, եւ այլոց բացած ուղ-
ւոյն հետեւած է միայն»:

Եւ հանճարեղ մարդն իւր տաժանելի աշխատութիւնը յա-
ռաջ կը տանի՝ մաքառելով ընդդէմ վկայեալ եւ չքանչանով
պատուեալ զխանականաց, ընդդէմ դձձութեան եւ ապերախտու-
թեան սնոնց՝ զորս կը հարստացնէ, եւ շատ անգամ ալ ի նե-
ղութեան եւ ի տառապանս կը վախճանի, զորիկ ի վառաց, հա-
նելով յետին հառաչանք մը՝ զոր իւր ժամանակակիցք չեն լսեր:

Բայց հետագայ սերունդք զայն կը լսեն. հիմայ որ նա այլ
եւս չիք ի միջի, հիմայ որ ոսոխաց նախանձը այլ եւս պիտի
չգրգռէ, հետագայ դարը պիտի գոչէ անշուշտ, աստուած մի է
նա. *Sit divus dum non sit vivus!* Թող աստուածացուցուի,
երբ այլ եւս կենդանի չէ:

Աւանդ, Տեսնք պատուականք, ոչ միայն փառաց դափնի-
ներն յաճախ չիրմաց վերայ կը ծլին, այլ նաեւ նոյն իսկ շիրիմ-
ներն ալ երբեմն անծանօթ եւ ամայի կը մնան ի շարս դարուց,
այսքան ապերախտ եւ ապաշնորհ է երկիրն՝ որ զանոնք ամփո-
փած է:

Տեսնք պատուականք, եղաւ մարդ մը՝ որ այս իմ նկա-
րագրած բոլոր տառապագին փոփոխմունքներն ունեցաւ. որ՝
400 տարի յառաջ, երկրի վրայ իբրեւ սքանչելիք երեւեցաւ, որ՝
զաշխարհը երկու ըրաւ եւ աշխարհ զայն մոռցաւ, բայց այսօր
փառաց արեւդակն իւր պայծառ ճառագայթներով զայն կ'ողորդէ:
Նորա անունը կը հնչէ ընդ բնաւ, կրօնական եւ քաղաքական
չքեղ տօներ եւ հանդէսներ կը կատարուին, եւ բիւրաւոր ձայ-
ներ դրուատեօք կ'ողջունեն Ամերիկայի մեծ գաղիքը, անմահանուն
Քրիստափոր Կոլումպոսը:

Բ.

Ի Հուէլվա՝ յափունս Սպանիոյ 1892 Օգոստոս 3 ին, ար-

նաքոյ կարգի զէպք մը տեղի կ'ունենար: Եւրպիոյ եւ Ամե-
րիկայի այլ եւ այլ տէրութեանց քառասուն նաւատորմիւղներն,
Գաղղիոյ, Անգղիոյ, Սպանիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ, Հոլանտայի,
Յունաստանի, Լուսիտանիոյ, Միացեալ-Նահանգաց երփնադեղ
զրօշները պարզած, համախմբուած էին Բալթի փոքրիկ նաւա-
հանգստին զիմաց:

Առ ի՞նչ կը սպասէին սոքա այդ անծանօթ վայրերը: Ի՞նչ-
պիտի հոյակապ անձնաւորութիւն մը այդ փոքրիկ նաւահան-
գստէն դուրս պիտի ելնէր:

Տարօրինակ եւ անսովոր նաւ մը, 240 տակառ տարողու-
թեամբ, յանկարծ յերեւան կու գայ, եւ ճերմակ առադաստներ
պարզած՝ ծանր ծանր կը յառաջանայ: Ի տես սոքա, բոլոր մեծ
մարտանաւերն երկու կարգի վրայ կը շարուին եւ 21 թնդա-
նօթի միահաղոյն արծաթամբ դայն կ'ողջունեն. պաշտօնակալք
սուսերամբիկ՝ զլուս կը բանան յարդութեամբ, եւ նաւաստիք
ցնծութեան ողազակներ կ'արձակեն:

Երբ անշուք նաւն իրենց առջեւէն սահեցաւ անցաւ, բո-
լոր այն սաբափելի զրահաւոր եւ յաճաւոր նաւերն կիսաբոլոր
մը ձեւացուցին անոր ետեւէն մինչդեռ նա զէպ ի բայ ծով կը
յառաջանար: Բայց խիտն յետս ընդ կրօնէն դարձաւ եւ իւր
պատկառելի ուղեկիցք՝ յերկուս բաժնուելով՝ կրկին պատիւներ
ընծայեցին. ձայնք ցնծութեան եւ ողջունի վերստին լսուեցան
մինչդեռ Օդիէլի եւ Հուէզայի ափանցը վրայ փայլուն ոսկեվառ-
ներ կը ծփայլին, եւ բաղմութեան մոլեգրանչ կեցցէներէն կը
թնդային:

Ի՞նչ էր արդեօք այդ առադաստաւոր փոքրիկ նաւը: Ո՞րպիտի
իշխան մը. ի՞նչպիտի կիսաասուած մը բարձեալ կը տանէր
այսպիտի պատիւներու արժանոնալու համար: Ա՛հ, Տեարք
պատուականք, ոչ թէ իշխան մը, այլ յիշատակ մը բարձեալ կը
կրէր այն անշուք նաւը: Նորա հնադարեան ձեւը, նորա պարզ-
եալ առադաստներն, նորա հանդերձանքն, նորա զրօշներն, նորա
նաւաստաց համադրեւաններն կը յիշեցունէին ժեղ. զարու
նաւարկութեան եղանակը. նորա անուան նաւական զիւանսերու
մէջ ամենէն հռչակաւորն է. եւ եթէ ծովու բոլոր Լեւիաթան-
ներն՝ որոնք իրենց զլուսը անոր առջեւ կը խոնարհեցնէին,
կարող ըլլային խօսիլ, պիտի գոչէին այսպէս.

«Ողջոյն ընդ քեզ, Սբօհնէ Մարիամ, (1) որ ճիշդ նմանութիւնն եւ այն երեւելի կարաւելին՝ որ 400 տարի յառաջ անցաւ զառաջինն ընդ Ծովն Խաւարակոտ։ Ողջոյն քեզ, Սբօհնէ Մարիամ, որ ուղեւորութեանց ամենաաքանչեկին մեզ կը յիշեցունես, եւ Ուկիրանու մեծ սպարապետին, անդուզական Քրիստոսփոր Կոլոմպոսի յիշատակը ի մեզ կը զարթուցանես»։

Հոյակապ առնա փառաւորութեան սկզբնաւորութիւնն էր այս, եւ մեք իրբեւ Գանատացի—Պրանտացի՝ ոչ թէ միայն իրաւունք, այլ նաեւ պարտականութիւն ունինք մասնակցելու այս տիեզերական հանդիսին։ Ղի մեք եւս, իրբեւ Կոլոմպոս, կը պատկանինք Լատին ցեղին եւ Կաթողիկէ հաւատոյն, մեք եւս, անոր պէս, Նախախնամական պաշտօն մ'ունինք կատարելու այս երկրին վրայ։ մեք եւս, անոր պէս, ուղեւորներ, գտիչներ, դաղթարարներ, աւետարանիչներ Քրիստոսակիւրներ ենք ի հիւսիսային Ամերիկա։

Բայ աստի, Կոլոմպոս այն Տիտանեան հսկայներէն է՝ որոց առջեւ բոլանդակ մարդկութիւնն սլարտի խոնարհիլ։ Նա արտաքսաբար ոչ ումեք կը պատկանի, ոչ Իտալիոյ՝ որ նորա ձեռնարկութեան մասնակցիլ չուզեց։ ոչ Լուսիտանիոյ՝ որ զնա մատնեց, ոչ Սպանիոյ՝ ուր փառք յանկեւ մոռացութիւն հընձեց։ ոչ Սպանիական Ամերիկայի՝ որ չկրնար նորա գլուստին ըլլալ՝ Ղի իւր հօր անունը չկրէր, ոչ Միացեալ Նահանգաց՝ որք նորա հաւատքը, ցեղը եւ լեզուն չունին։ Նա կը պատկանի բոլանդակ մարդկութեան։ Պէտք է որ բոլոր ազգեր ղինքը ողջունեն իրբեւ զմին ի մեծամեծ արանց յորդիս մարդկան, իրբեւ զերապանծ փառք մը որ ոչ Իտալացի է, ոչ Սպանիացի, ոչ Ամերիկացի, այլ իսկապէս մարդկային է։

Կոլոմպոս իրբեւ միութեան գիծ է ընդ մէջ հին եւ նոր աշխարհի, որպէս ընդ մէջ միջին դարու եւ արդի ժամանակաց։ Իրբեւ երկդիմեանն Յանոս, թուի թէ Կոլոմպոս երկու երեսունի՝ որոյ մին կը հայի ընդ արեւելս եւ միւսն ընդ արեւմուտս, ընդ անցեալ եւ ընդ ետպագ դարս։ Նա իւր ետեւն ունի անցելոյն ամբողջ սլոյծառութիւնը՝ որ Գողգոթայէն կու գայ իրեն, եւ իւր առջեւ՝ ապագային բոլոր լոյսը՝ որ երկնքէն կու գայ իրեն, որով նա զէս յանձնաթիւն ճանապարհորդելով ի խաւար չքայլեր։

(1) Կոլոմպոսի նաւան անունն էր Santa Maria, որո՞՞ւմ անարիւն այս հասարակածն։

Հին աշխարհի բնակչաց համար նա երկրորդ Մովսէս մի է՝ որ ծովուն կը հրամայէ եւ կը բացուի, ուսկից զանոնք կը տանի մի այլ աւետեաց երկիրը՝ Նոր աշխարհի ժողովրդոց համար նա երկրորդ Պրոմէթէս է որ իրենց կը բերէ երկնից հուրը՝ աստուածային լոյսը։

Եթէ մենք Միքէլ Անճէլոյի վրձինն ունենայինք, զիւղմպոս վիթխարի ձեւով կը նկարէինք, որ Աստուծոյ Ուղիւնու վրայէն թեւերը տարածած, ոտքերը հարաւային համաստեղութեանց մէջը երկնցուցած, ճակատը հիւսիսային աստղով լուսաւորուած, մէկ ձեռքը դէպ ի հին աշխարհ տարածած, եւ միւսովը Նոր աշխարհը անոր ցուցնելով պիտի ըսէր «Դուն երկրագունտի կէտն ես միայն, ահա միւս մասը զոր քեզ կը ներկայեմ»

Այսպէս է ահա այն մարդը՝ որոյ մեծութիւնը եւ մանաւանդ նախախնամական առաքելութիւնը ձեզ ցուցնել կ'ուզեմ։

Գ.

Ինչպէս ըսի ձեզ, Տեառք պատուականք, Աստուծոյ նախախնամ Տեսչութեանը կը հաւատամ։ Կը հոււատամ որ պատմութեան ամէն երեւելի դէպքերն ունին իրենց աստուածային պատրաստութիւնը։

Ի վերջ Կոյս Ժն.դ դարու՝ Աստուծոյ որոշած ժամը եկած հառած էր, յորում քրիստոնէական քաղաքակրթութեան առջեւ Նոր եւ ընդարձակ ասպարէզ պիտի բացուէր։ Քաղաքակրթեալ աշխարհի շրջանակը շատ նեղ ըլլալու սկսած էր։ Մարդկային գործունէութիւնն աւելի ընդարձակ դաշտ մը կ'ուզէր։ Նոյն ինքն Քրիստոս՝ որ բոլոր մարդկանց փրկութեան համար իջած էր յերկիր, Նոր տարածման մը պէտքը կը զգար, եւ տակաւին կիսագունտէն չճանչցուած ըլլալուն վրայ կը տիրէր։

Բաց յայնմանէ, Եւրոպային տուած էր ինչ որ կրնար տալ, նա հեթանոսութեան խաւարէն եւ ասպականութենէն զայն հանած էր, բռնաւորաց լուծը խորտակած էր, մարդուն իւր առաջին արժանապատուութիւնը շնորհած էր, կինը վերահաստատած, գերութիւնը ջնջած էր. դիտութիւնները եւ գեղեցիկ դպրութիւնները վերանորոգած էր, եւ զանձն իսկ զլիսովին գեղարուեստից իրրեւ տեսլական տուած էր։

Այսու հանդերձ, քրիստոնեայն-Եւրոպա Քրիստոսէն կ'ուժաւնայր եւ ուրացութեան ճամբայն կը բռնէր, ընդ հուս պիտի ազալակէր հրէից հետ «սէ կամիմք թաղաւորել զմա ի վերայ մեր»

Յայնժամ Քրիստոս ի նոր հեթանոսս դարձաւ, այսինքն զինքը չճանչցող ժողովրդոց՝ Բայց ո՞վ այդ առաքելական պաշտաման պատիւը պիտի ունենայ:

Իտայիա զայն պիտի չունենայ, եւ ոչ իսկ Գաղղիա:

Սպանիա զայն պիտի ունենայ, որ միայն իւր հաւատոյ միութիւնը պահած է, Սպանիա՝ որ եկեղեցւոյ աջ բաղուկը եղած է եւ որ այն ատեն ի զլուխ քաղաքակրթութեան կը քայլէր սիգածեմ պերճանօք: Յաւիտենական Փրկիչը սմա պիտի տայ նոր աշխարհը ի ժառանգութիւն, բայց այսպիսի գործք մը կատարելու համար ընտրեալ ժողովուրդ մը ունենալը բաւական չէ: մարդ մը պէտք է՝ Ամենազօր ազգերն իսկ անկարող կ'ըլլան երբ իրենց կը պակսի մարդ մը:—Այս ընտրեալ մարդը ո՞վ պիտի ըլլայ:

Աստուածային պատրաստութիւնը վերջացած են: Շատ դարերէ ի վեր ~~Խաչապուտ~~ ^{Խաչապուտ} Զոփա կատոյտ դաշտը բացուած է ծովային չահաղիտութեանց առջեւ: Բայց միգամած վարագուրէ աւելի թանձր վարագոյր մը, տղիտութեամբ, նախապաշարմամբ եւ սարսափմամբ հիւսուած վարագոյր մը կը փակէ անոր հորիզոնը: Այս վարագոյրը ո՞վ պիտի բանայ:

Միջերկրականի կապոյտ ալեաց վրայ երթեւեկող Վենետիկեան, Գինուական, Յրանաական, Սոլանիական, Լուսիտանական նաւերը՝ Աստուծոյ աչաց առջեւ շարուած են: ասոնց մէջէն Գինուական փոքրիկ նաւ մը՝ եւ այն նաւուն մէջէն մարդ մը կ'ընտրէ եւ կը կարգէ ի կատարումն իւր խորհրդոց:

Կաշմրուան նաւաղ մի է այն՝ որոյ նուրը եւ բարձր հասակը ակնահաճոյ եւ առնական է միանգամայն: Իւր լայն եւ խոկասէր ճակատը՝ ծանր խոհերով ու փառասէր երազներով բեռնաւորուած կ'երևի: Նորա շողանալագոյն մազերը ժամանակէն յառաջ ալեւորած են իւր ուղեղին յարատեւ աշխատութեանցը պատճառաւ: Նորա աչքերն կապուտակ են ծովուն պէս զոր կը սիրէ եւ երկնքին պէս զոր կը նկատէ: Բոլոր իւր զիմաց վրայ կը փայլն աղնուութիւն, հանճարամտութիւն, բարութիւն, կոյով եւ հաստատամտութիւն:

Նախասահմանեալ անուն մ'ալ ունի—Կոլոմբ (1): Այս անունն ո՞չ ապաքէն մեղ կը յիշեցնէ Նոյեան աղաւնին ստապա-

(1) Colomb, Աղաւնի Զառակոյնիւն ~~առնաւոր~~:

նէն դուրս արձակուած, որ ջուրոյ վրայ թռչելով ցամաքը դտած յիտս կը դառնայ: Ո՞չ ապաքէն այս անունն մեզ կը յիշեցունէ զերկնաւոր Աղաւնին, Աստուծոյ Հոգին, որ անպատրաստ երկրի ջրոյ վերայ կը շրջէր եւ ցամաքներ դուրս կը հանէր:

Բայց ամէնը այս չէ: Այս մարդն մկրտութեան անուն մ'ալ ունի. Գրիստափոր, որ կրէ զԳրիստոս, այս անունն ճշգիւ կը նշանակէ նորա կատարելու սլաշտօնը:

Դեռ ամէնը այս չէ: Այս մարդն՝ անանկ, այլ աղնուական զերդաստանի մը կը պատկանի, եւ իւր զինանշանն է երեք արծաթապատ աղաւնիներ, որոյ վրայ գրուած է՝ Հաւարդ, Յոյս, Սէր: Այս զինանշանին տակ ինչպէս չ'նշմարնէք այն ճերմակ առաքասնի պարզած երեք նաւերը, որք կապուտակ ծովը ճեղքելով կը տանին հեթանոսաց այս երեք առաքինութիւնները՝ զորս կ'անգլիտանան եւ որք բովանդակ քրիստոնէութեան համառօտութիւնն են:

Այսպէս ակներեւ կը տեսնուի թէ այս հանճարեղ մարդուն միտքը հաւատքով լուսաւորուած է:

Իւր թշնամիներն՝ Երազմէս անունը պիտի տան իրեն. (visionnaire)՝ Այո՛, Տեաքը պատուականք, նա երազատես է բառին աղէկ իմաստով, այսինքն՝ տեսանող. նա՛ չժանուցեալ աշխարհի մը տեսութիւնն ունի, եւ զայն կը տեսնէ աստեղաբաշխի մը ունեցած աստղութեամբ որ իւր հեռագլխակաւ կը դանէ աստղեր՝ զորս պարզ աչօք ոչ ոք կը տեսնէ:

Իւր զերիմաստ հանճարովն, իւր մեծ հաւատքովն եղաւ նա տեսանող մը, որուն համար մեր մոլորակն դադանիք մը չունի: Աշխարհս իրեն համար եռահատոր բանաստեղծութիւն մի է մեծ եւ վսեմ, ինչպէս հասարկն տիեզերաց եռանձնեայ է, եւ ոչ ոք Կողմպոսի չափ ուսումնասիրած է այս եռահատոր զրեանքը, Երկինք, Երկիր եւ Մով:

Նախախնամ Տեսչութիւնն աղէկ ընտրած է իւր պատուիրակը: Բայց այդ պատուիրակն Սպանիոյ հետ յարաբերութիւն մը չունի, զի Գինուական նաւի մը հրամանատարն է եւ Վեներական նաւ մը կը հալածէ Լուսիտանիոյ ափանց մօտ:

Սակայն ինչպէս կ'ըլլայ որ այս Գինուացի նաւաւետն Սպանիական արչաւանայ հրամանատար կ'ըլլայ:

Լսեցէ՛ք, Տեաքը պատուականք, եւ ինձ հետ սքանչացեք ընդ ճանապարհս Աստուծոյ:

Կոլումպոս Վենետիկեան նաւուն կը հասնի, ճանկը վրան կը ձգէ, եւ, կամ յաղթել կամ մեռնիլ մտաբերելով՝ երկու նաւերը կը կառանէ ամրապինդ, Մենամարտութիւն մը կը սկսի երկու նաւաստեաց մէջ զօրն ուղջոյն. եւ ընդ երեկս, հրդեհ կը ծագի երկու նաւերու մէջ եւ զանոնք կ'այլրէ։ Բոլոր նաւազներն ծովը կը նետուին եւ գիշերուան մութը զանոնք կը պատէ։

Աստուծոյ ընտրեալը թշնամեաց սուրէն եւ լոյսերէն ազատուած է, ոսկոյն ո՞վ սկսի ազատէ զինքը անդունդէն ուր ընկըմած է։ Լուսխտանիոյ ափունքն հորիզոնէն շատ հեռի են, եւ աստղազարդ կամարն ալ շատ աւելի հեռի է։ Սարսափելի անդունդին անչափելի խորութեանը վրայ եկած աւելցած է գիշերային մթութեան արհաւիրքը։ Մէն մի բացուող կոհակն փորուած գերեզման մի է. անձնիւր կատար փոփրակից արեաց՝ սպիտակ սաւան մի է՝ որ նաւաբեկեալը կը պատէ. մէն մի շառաչմունք ծփանաց՝ կը հնչէ իրբեւ զանգիւն մահազանգակի. իւրաքանչիւր հեծեծանք ոգեռպաւ լողացողին՝ կը նմանի հողեւարքի խռնչիւնին։

Այսու հանդերձ, Կոլումպոս ամենակուր կոհակաց կատաղութեանը զէմ սաստիկ կը մաքաւի. բայց վերջապէս ուժաթափ պարտասեալ կը մնայ, եւ երկրէն ու մարդիկներէն այլ եւս բան մը չէ կարող սպասել։ Այն ատեն աչքերը երկինք կը դարձնեն—այն միւս անդունդը՝ ուր գորովալից բիբերու փայլելը, շուրջը կը տեսնէ—եւ կը սկսի առ Աստուած աղաղակել։

Յանկարծ, իւր կոհակակոծ ձեռաց տակ թեւճակ մը կը զգայ, այն երկայն թիակներէն մին որ, ծովու հանդարտ եղած ժամանակ առադատոնելու տեղը կը բռնէին։ Տախտակ փրկութեան է այն զոր Աստուած իրեն կ'առաքէ։ Կոլումպոս անոր վրայ կը կոթնի, անոր վրայ կը հաղչի. եւ նորէն կը սկսի կեանաց պայքարը։

Առաւօտեան զէմ, կը մօտենար Լուսխտանիոյ ափունքը։ Նա յայնժամ 33 տարեկան էր. տարիք Բրիստոտի, յորում կենդանւոյն յարեաւ ի գերեզմանէ։

Այս հողայ հաաիկը, զինքը ողբերգող չնչոյն չնորհիւ, յաղթած էր մահուան, եւ Սպանիոյ ճամբուն վրայ կը դանուէր, ուր Նախախնամութիւնն զինքը կը կոչէր ի կատարումն իւրոց խորհրդոյ։

Քսան երկայն տարիներ կ'անցնին, եւ ժեզ. դարը վերջանալու վրայ է։ Աշխարհագիրներէն շատերը զեռ զերկիր կը ներկայացնեն իբրեւ հարթայատակ ինչ, թէեւ ոչ սակաւ զիտնականք կը պնդէին թէ գնտաձեւ է։

Յամին 1492, Մարտինոս Պեհայմ անուն ղերմանացի աշխարհագիր մը պղնձէ դունտ մը կը չինէ, եւ իւր ժամանակակից մարդկան կ'ըսէ, ահա երկիրս Վրան անցուցած մազաղաթին վրայ հին ցամաքի փոքր ի շատէ ծանօթ սահմանները կը դժէ, եւ զրեթէ իւր գունաին կէսը ասոր կը յատկացնէ։ Իսկ միւս կէս մասին վրայ՝ որ պարսպ մնացած է, կը գրէ «*Թալիստան*»։

Բայց, արդեօք այդ *Խաւարմաթ Թալան* մէջ մի քանի ցամաք երկիր պիտի չգտնուի։ Գերմանացի ղրտնականը կը կարծէ թէ կայ, եւ անոնց ղիւքը ըստ ղիպաց կը նշանակէ խաւարակու ծովուն մէջ։

Քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ ուշագրաւ իրողութիւնն այն է թէ՝ մարդկային միծ գաղստփարներն՝ մարմին զգնելն եւ իրականութիւն ըլլալէն յառաջ, իմացականութեան աշխարհին մէջ ստէպ կը ծիսնուի։

Տակաւին ղիտութիւնն, 1492ին լոկ երկներեւոյթներ կը ճանչնար խաւարմաթ ծովուն մէջ, եւ Գերմանացի աշխարհագիրն ծրագրած կղզիներն երեւակայական էին։ Այսու հանդերձ, իւր պատրանաց մէջ ալ ճշմարտութեան հիմ մը կար։

Միջամած ծովակողմէն շատ հեռու, ուր նո իւր ցնորական կղզիները կը ղետեղէր, երկու համանման խաւարակու ծովերու մէջ ընդարձակ եւ լափնածուալ գետին մը կը տարածուէր «*քնացած կուսի*» մը անյայտ կիսադէմքով, զլուսը հիւսիսային բուհռին կոթնած, ոտքերը հարաւային բուհռին դրած, եւ հասարակածը իւր մէջքը պատած, մէկ թեւը դէպ յԱսիա, Ալասքա տարածած, միւսն ալ դէպ յԵւրոպա, Լապրատու ձգած»։

Այդ կոյսն կը սպասէր փեսայի մը, աստուծոյ մը, որ ղինքը րազմաթիւ ղաւակաց մայր պիտի ընէր։

Ապաքէն, երկար տանէ ի վեր այն անծանօթ երկրին քաղաքակրթեալ ժողովուրդներն — Մեքսիկացիք — Աստուծոյ մը փերձաւոր ղալստեան կը հաւատան։ Ըստ հնաւանդ ղրուցաց

նոցա, չատ դարեր յառաջ այս Աստուած անոնցմէ մեկնած է տարադէմ զէպ ի հեռաւոր ծովափունս արեւելից. բայց խոտա-
ցած է նաեւ վերադառնալ, եւ 1492էն քանի մը տարի յառաջ,
Մեքսիկայի թարեղաշտ թագաւորներէն մին տաճար մը կանգնեց
Անձանչկէն Աստուծոյ, ինչպէս որ Աթենացիք Պօղոս առաքելոյն
Յունաստան դադէն մի քանի տարի յառաջ ըրած էին:

Իւր Աստուծմէն լքեալ այդ երկրին ակնկալութիւնն վերջա-
պէս պիտի կատարուի Այն հրաշալի աստղն որ Բեթլէհէմի
վրայ երեւցաւ, եւ Միջերկրականը անցնելով զՀոսմ եւ զԵւրոպա
համօրէն լուսաւորեց, հոսկ ուրեմն ինչպէս որ ծագեալ պիտի
անցնի:

Ո՛վ նախախնամ Տնոյութեանս Եւրոպ յորում վերմանացի
աշխարհագիրն իւր երկրադոնտին վրայ անոր չըջագիծը կը նկա-
րէր, այդ ծովն ամայի եւ խաւարամած բլլալէն կը դադրէր:

Լոյս մը, որ ո՛չ աստեղ ճառագայթի է, ո՛չ ալեաց ցոլացում,
այս դարաւոր խաւարին մէջ կը սկսի վառիլ եւ յարեւելից յա-
րեւմուտս կը յառաջանայ: Տկար եւ աղօտ լոյս մի է, բայց կին-
դանի է եւ կը քայլէ: Ամայի Ուկրաինա մէջէն Արեւելքէն եկող
երեք նաւերու կ'առաջնորդէ, ինչպէս որ հրաշալի աստղն՝ Արա-
բիոյ աւազոց մէջէն կ'առաջնորդէր երեք մոզերուն:

Ո՛վ հոգմունք երկրից, սղոյսք ծովու եւ օդոյ, մի մարէք
այդ սուրբ լոյսը՝ որուն աշխարհս պէտք ունի, եւ որ մոզերու
աստղէն աւելի լուսաւոր է, զի ոչ միայն ընդ իւր կը բերէ
յայտնութիւնները, մարդարէութիւնները, այլ ամբողջ Աւետա-
րանը, քրիստոնէութեան հնդեստան դարուց ամբողջ գիտու-
թիւնը, բովանդակ լոյսը:

Ո՛վ սքանչելեացս. մեծ կայմին վրայ կախուած Քրիստոսի
պատկերին քով այդ լոյսը կը շողչողայ, եւ զասոնք տանող նաւը
զՅիսուս յարգանքի կրող Օրհնեալ Կնոջ անունը կը կրէ:

Կոյս երկիր Արեւմտից, որ ի ստուերս մահու կը նստիս,
եկիր. ահա քու փեսայդ կուգայ: Ահա այն Աստուածը՝ որուն
դարերէ ի վեր կը սպասես, նա զքեզ ազգաց բազմայ մայր պի-
տի ընէ:

Տեսարք պատուականք, եթէ երբեք քրիստոնեայ Վերդիլիոս մը դռնուէր, որ կարող ըլլար ըստ արժանւոյն երգել Կոլոմպոսի այս դարմանաքանչ ուղեւորութիւնը, առ որով Միքսայայ ճանապարհորդութիւնն մանկական խաղալիկ մի է, մտայածին հնարքներ հնարելու ոչինչ պէտք պիտի ունենար: Այս գիւտի ճշմարիտ պատմութիւնն սենի զիւցաղներդութեան մը ամբողջ տարերքը եւ սքանչելօք լի եւ զեզուն է: Աստուած եւ մարդ ահոր զիւցաղունքը կը հանդիսանան. երկինք, երկիր, օվկիանոս, լոխնդակ տարրեր անոր մէջ գեր մը կը կատարեն: Անդ գերհոգեմանն ու բնականը իրարու շատ մօտ կ'ընթանան, եւ մերթ ընդ մերթ գերբնականն գերմարդկային պայքար մը կը մղէ ընդ դէմ բնութեան:

Իւր աչաց առջեւ պարզուող մերթ սքանչելի մերթ սարսափելի տեսարանաց հանդէպ, Կոլոմպոս միջնորդ մի է ընդ մէջ բնութեան եւ Հաստիկն արարածոց: Իւր հոգին քնարի մը պէս կը թրթռայ բնական ու գերբնական ներդաշնակութեամբք: Նա տարերաց հետ կը հաղորդակցի եւ զանոնք կը միացնէ այն աստուածեղէն գործոյն՝ զոր անոնց օգնականութեամբը կը կատարէ:

Յս զայն կ'երեւակայեմ, այն մեծ մարդը՝ իւր հոգին տախտակամածին վրայ կանգուն, աչքերը յառած անքթիթ յարեւակն որ ի մուտս է, եւ այսպէս խօսելով «Աստու լուսաղարդ, առաջնորդ իմ լուսաճեմ, շատ օրերէ ի վեր քու ետեւէդ կ'ընթանամ, սակայն կ'ուզեմ տակաւին քեզ հետեւիլ մինչեւ այն հեռաւոր վայրեր՝ ուր մայրդ կը մտնես, եւ զորս զու միայն կը ճանաչես»:

Յս զայն կ'երեւակայեմ, այն հոյակապ մարդը, որ զիշեր ատեն Արեւադարձի աստղադարդ կամարը գննելով կը հարցունէ իրենց գաղտնիքը այն հեռաւոր արեւներու՝ որ երկնից խորերը կը լուսաւորեն:

Յս զայն կ'երեւակայեմ, այն հանճարեղ մարդը, որ զինքը չըջապատող հասարակածի լայնածաւալ բնութեան կը հարցնէ հանճարամիտ անձկութեամբ մը անձանցին հանդէպ «Ժողովուրդ, որոյ անեղր հորիզոններն իմ հաւուս առջեւ հետ դիտուէ կը տարածուին, ըսէ ինձ, քու անունդ ինչ է: Համաստեղութիւնք, որ զլիսուս վերեւ կը փայլիք եւ իմ գիշերներս կը լուսաւորէք, ձեր անունը ինչ է: Սաստիաչունչ հողմունք որ իմ աստղասանե-

բուս մէջ կը վիչէք, ո՛ր կը տանիք զիս Դուք ինձ պատան-
խան մը չէք տար: Անձանօթն զիս պատած պաշարած է, չուքի
եւ զաղանիքի մէջ կը լողամ երկու անհունութեանց մէջ կոր-
սուած: Բայց, ես լսանէ մը չեմ վախնար, զի կը հաւատամ ինձ
ոսնմանեալ պաշտօնի եւ զայն կատարել կ'ուզեմ: Կը հաւատամ
անձանօթ ցամաքաց, կը հաւատամ վաղուան՝ որ ցամաքը ինձ
պիտի յայտնէ: Ես կը զգամ որ Աստուած զիս իրեն գործակից կ'ընէ
եւ ինձ կը յանձնէ աղքատ առջև բանալու աշխարհաց ճանա-
պարհը՝ զորս անոնց համար ստեղծած է:

«Ահեղագոյ անդունդք, փոթորիկք ու մրրիկք, խոն եւ խոնք,
թողուցէք որ Աստուծոյ գործակիցն անցնի: Դուք ձեր անունը
չէք ըներ, բայց ես իմինս կ'ըսեմ ձեզ, իմ երկիրս զիս Cris-
tosofo, Քրիստոսակիր կ'անուանէ, եւ ես Քրիստոսի զալստեան
աւետիսը կը տանիմ զինքը զեւ չճանչցող տարաբախտ ազանց,
թողուցէք որ ձեր Տիրոջ աւետարեքը անցնի:»

2.

Տեսնէք պատուականք, եթէ այս բանաստեղծութիւնն է,
պատմական ճշմարտութիւն ալ է միանգամայն: Կողմադաւ Քրիս-
տոսի աւետարեանն է արդիամիտք, եւ նորա զալուստը պիտի
աւետարանէ Նոր-Աշխարհի անհաւատից:

Սա հանդիսաւոր եւ եռանդնալից երգը կը լսէ՞ք, որ ի մօտս
արեւու կը հնչէ Կարաւել հաւերու վրայէն: Դուք այն երգը կը
ճանչնաք, զի ձեր մատղաշ հասակէն ի վեր զայն լսած էք, եւ
զեւ այս առաւօտ անով կը հնչէին մեր աթոռանիստ եկեղեց-
ւոյ կամարները: Բեթղէհէմի հրեշտակական վառատրութիւնն
է այն. «Փառք է քարշառն Աստուծոյ և յերկիր խաղաղութիւնն է մարդիկ
հաճութիւն:»

Արդ՝ ի՞նչ կը նշանակէ այդ երգը՝ որ Կարաւելներէն կը
բարձրանայ եւ ջրոց վերայ կը տարածուի խառն ընդ ցնծու-
թեան աղաղակի նաւաստեաց: Մայրամուտ արեգակը ողջունե-
լու համար է՞ այս — Ոչ, հորիզոնէն վեր բարձրացող ցամաքը
ողջունելու համար է: Վտան զի Փէրիպլէս հաւաղներէն մին ընդ
երկար սպասուած աղաղակը բարձած է, գոչելով Յամաք, Յամաք:

Յաղթութեան վայրկեանն է այս, եւ անմահանուն գոփիչն
կրնար առ խնդին գոչել «Փառք մեզ»: Բայց ոչ, Քրիստոսի աւե-
տարերը իւր Տիրոջ փառքը խորհեցաւ միայն, եւ ի ծուկը իջ-

եալ գոչեց, Փառք Աստուծոյ. . . Փառք է Բարչունս Աստուծոյ. . . :

Երբ հրեշտակական փառատուրութիւնն Յուդայաստանի բլրոց վրայ հնչեց զառաջինն, նոր զարագլուխ մը կ'աւետէր:

Հիմայ ալ, Ամերիկայի գտնուելովը նոր զարագլուխ մը կը բացուի: Աշխարհի մը ծնունդն է այս, եւ այն աշխարհի ժողովրդեան համար Աստուծոյ մը զալուստն է այն:

Ի վերայ այսր ամենայնի, Տեաքը պատուականք, Փնխայի նաւազները սխալած էին, եւ իրենց ցամաք երկիր կարծածը սոսկ կրկնեցեալթ մի էր:

Սեպտեմբերի 25դ. օրն էր յայնժամ, եւ միայն հոկտեմբերի 12դ. օրը՝ երբ վարդապարտիւր արշալոյսն իւր նորանշոյլ ճառանչները ջուրց վրայ ապրածած էր, որ ցամաքն իւր զեղածիծաղ հեռապատկերներովն երեւեցաւ նաւազներու ինդալից աչքերուն:

Այն ատեն «Զէւղ Աստուծոյ» գովարանութեան երգը հնչեցուցին ի նշան երախտագէտ շնորհակալութեան. եւ ձեզ կը թողում գուշակել թէ ինչպիսի զգացմամբ անոնց սրտերը կը բարախէին երբ անձանօթ ափունքն նուիրական երգոց արձագանքը կու տային:

«Զէւղ Էնդ Էնայն» երկէր՝ Խոստովանի սուրբ Եկեղեցի: Կ'երեւի թէ մինչեւ այն ատեն այս խօսքերուս մէջ քարեպաշտիկ չափազանցութիւն մը, կամ ճարտասանական ձեւ մը եղած ըլլալու է, զի Եկեղեցին երկրագնացոյս կիսոյն միայն ծանօթ էր, բայց յետ այսորիկ, այն խօսքերն բառ առ բառ ճշմարիտ պիտի ըլլան. Եկեղեցին՝ Աստուծոյ միծուրթիւնները պիտի հռչակէ Էնդ Էնայն երկէր:

Հնդկաստանի Փոխարքայի եւ Ուլկիանու Մովակալի նոր պատուանշանները զգեցած, Կոլումպոս ծովափունքը կը տարուի: Հոն գետնատարած կը համբուրէ հողը արտասուալից աչօք, յետոյ իւր զրօշը պարզելով, որուն վրայ Քրիստոսի պատկերը Քաթիլլայի զինանշանին քով կը փայլի, իւր սուրը պատեանէն կը հանէ եւ կը յայտարարէ թէ յանուն Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի կը տիրէ այն երկրին զոր Սաւ Սալէաթը (Սուրբ Փրկիչ) կ'անուանէ:

Եւ իբր թէ իւր նախախնամական սրտածնը՝ եւ յանձն իւր՝ Քրիստոսի յաղթանակը ըստ բաւականի հաստատած չըլլայ, մեծ խաչ մը շինել կու տայ եւ զայն յերկիր անկելու կ'օգնէ մինչդեռ նաւազները քրիստոնէութեան յաղթութեան երգը կ'երգեն:

«Դրօշք թագաւորի յառաջ խաղան, եւ խորհուրդք խաչի փայլեալ չողան»։ Այո՛ աշխարհիս միակ թագաւորին յաղթապանծ դրօշք կը յառաջանայ եւ հակայաքայլ կ'ընթանայ։

Գողգթիայէն մինչեւ Հերակլէսի արձանները երթալու համար տան եւ հինգ դարեր զրած էր։ Բայց այժմ քանի մը չաբաժնու մէջ խաւարակուռ ծովէն անդին անցաւ եւ աշխարհիս շուրջը պիտի դառնայ։

Տեսնո՞ւք պատուականք, ես ո՛չ պատմութեան եւ ո՛չ իսկ բանաստեղծութեան մէջ տակից աւելի մեծ բան մը չեմ գտնելու։ Իլիականի եւ Ենէականի տմենագեղեցիկ տեսարաններն ալ ասոր քով չառ տոգոյն կ'երեւին, եւ Աղեքսանդրներու, Կեսարներու, բոլոր յաղթանակներն ու աշխարհակալութիւնները՝ Կոլոմպոսի յանուն Արքայից Արքային ըրածին քով ոչինչ են։

Է.

Մեր զերահօչակ գիւցազներն ամէն բանը արտաքոյ կարգի է։ Մերթ, առասպելական եւ երեւակայական անձնաւորութեանց պէս, նա ազատ լուսով կ'երեւի, մերթ առտուածաչնչի բանաստեղծութեանց հոյակապ արանց պէս նա լուսափայլ կը հանդիսանայ։

Բնութեան երեւութից հանդէպ՝ նա ծածկեալ իրաց իմացողութիւնն ունի եւ կը զուշակէ ինչ որ գիտութիւնն անբաւական եղած է իրեն յայանել։

Իւր լուսանդակ կեանքը զարմանալի բանագործութիւն (drame) մի է իւր բախտին ի լաւ կամ կամ ի չար անդր փոփոխմամբ։ Նա մարդկային դոյութեան ամէն նեղութիւնները ու թշուառութիւնները ճանչցաւ։ Ստորնադոյն վիճակէն բարձրացաւ մինչեւ փառաց դադարի՛ր, եւ մինչեւ թշուառութեան անդունդը ինկաւ։

Նորա ատարելելին վախճանը դառնակիւծ եղաւ ամենեւին, եւ ինքն է որ կը զբէր օր մը իւր թագաւորին ու Յովկայ եւ Երեմիայի տխրական խօսքերէն աւելի սրտառուչ սա խօսքերը։ «Լացցէ երկիր ի վերայ իմ» թող երկիրն իմ վրաս լայ։

Ո՛չ Գինուան է, ո՛չ Քաթիլլան, եւ ո՛չ իսկ Եւրոպա՝ որ իւր տարաբախտ ճակատադրին վրայ արտասուելու կը հրաւիրէ, այլ բովանդակ Երկիրը, Երկիր՝ զոր մարդիկ չէին ճանչնար եւ նա յայանեց նոյա։

Երբեք բանաստեղծ մը՝ վշտաց, յանգնութեան ու մեծութեան այսչափ լուսեմ տղտղակ մը արձակած չէ:

Եւ այժմ, նկատեցէք Ուիկիանու մեծ ծովակալը Վալլատիտ քաղաքին մի պանդոկին մէջ ցաւոց անկողնոյն վրայ տարածուած, եւ սենեկին պատերը ամէն զարդարանքէ մերկ:

Ո՛չ, սխալ ըսի. այն պատերը զարդարանք մը ունին. Հոն կախուած են այն չղթայներն՝ որոնցմով լրբենին Պուպտիլլա, պատուիրակն վեհապետաց, պրկած էր աշխարհի Գտիչը:

Ահա, այս էր յաղթութեան նշանը զոր Ամերիկայէն բերած էր, եւ նա հրամայած էր որ զայն իւր սենեկին պատէն կախն եւ ապա իրեն հետ ի գերեզման դնեն:

Տեսնա՞ք պատուականք, ինչ որ թշուառութեան վրայ աւելի դառն ցաւ մը կ'աւելցընէ, բարեբաւտիկ երջանկութեանց յիշատակն է. եւ դառնաղէտ վշտաց ժամանակ մարդս կը յիշէ այն հեռաւոր եւ վարդազոյն անցեալին մէջ իւր մանկութեան զեղած ծաղ որերը:

Ի Գեթսեմանի, Յիսուս կը լիչէր անշուշտ նազարէթի մէջ անցողցած տարիները եւ թերեւս կը լսէր Բեթղէհէմի հրէշտակաց հեռաւոր դեղզեղանքը:

Երբ, Կոլոմպոս իւր մահուան անկողնոյն վրայէն աչքերը կը յառէր պատէն կախուած չղթայից վերայ, ինչպիսի սրտաշարժ եւ քաղցր յիշատակներ կը զարթնուին ի նմա սկսեալ Գեւնուացի զգլի խանութին տարիներէն մինչեւ իւր յաղթական մուտքն ի Պարսքոն, ի զառնալն իւր անաջին ճանապարհորդութենէն յԱմերիկայ:

Իսկ այժմ կը մնար իրեն մէկ ուղեւորութիւն մ'ալ ընել եւ աշխարհ մ'ալ գտնել—աշխարհաց ամենամեծը, ամենաշինը եւ ամենէն անձանօթը:

Բայց թէ որ այն աշխարհը իրեն անձանօթ էր, Կոլոմպոս անոր թաղաւորը կը ճանչնար. երկար ժամանակէ ի վեր անոր կը ծառայէր, եւ վստահ էր թէ այս թաղաւորն իրեն համար նուազ ապերախտ եւ աւելի առատաձեռն պիտի ըլլայ քան թաղաւորն Սպանիոյ. Իւր հաւատոյն եռանդեամբը կրնար անոր ըսել «Մեծըդ արքայ, ես խաւարակուռ ծովու մէջէն զքեզ տարի աշխարհի մը՝ որ զքեզ չէր ճանչնար. տա՛ր այժմ զիս անձայրածիր անջրպետաց ամէջէն այն խորհրդաւոր աշխարհը՝ ուր դուն կը թաղաւորես»:

Ստուգիւ, երկնից Արքայն չէր կարող չսեղ այդ ձայնին, եւ իւր հաւատարիմ ծառայն տա իւր կոչած օրն այ շատ լաւ ընտրուած էր, զի նա վախճանեցաւ Համբարձման օրը, ի 20 Մայիսի 1506:

Անպատճառ հողոց աշխարհը զղրղած է ի դաշտեան մեծի գտչին. իսկ մարմնոց աշխարհը նորա մեկնիլը չնշմարեց:

Ուրիշանու մեծ ծովակալին շուրջը մոռացութեան լռութիւնը կանխած էր գերեզմանի լռութիւնը. եւ իւր շուրջը կեցողներէն զտառ ոչ ոք զխոցաւ թէ նա պանդոկի մը մէջ վախճանեցաւ եւ կրօնաւորաց մեծաստանին մի գտմբանին մէջ թաղուեցաւ անչուկ, անյիշատակ եւ անվերնաղբի:

Բ.

Այս է արդեօք այն վախճանը՝ զոր աշխարհն իւր երեւելի արանց կը պահէ: Եզո՛ւկ, Տեա՛րք պատուականք, պէտք է խոստովանիլ թէ այսպէս վերջ կ'ունենան մարդկութեան ամենամեծ բարերարներն, անոնք որ զայն կը գնեն կամ զայն կը փրկեն:

Սակայն նոցա վախճանն սկզբնաւորութիւն է: Երեկի արեւ դակն մայրը մանկը, հետեւեալ աւուր արշալոյսն է. եւ տալածամեալ աւուր մառախուղն արշալոյսի ճառագայթից հակապատկերն է:

Կողմադոր ձեզ ցցուցի մենաստանի մը գամբանին մէջ անշքաբար թաղուած. լայց այնու նորա զարմանահրաշ պատմութիւնը չվերջացաւ, աշխարհներ գանդին ճանապարհորդութիւնը գեռ չլմացաւ:

Հաղիւ թէ եօթը տարի էր որ մենաստանին մէջ կը ննջէր, եւ ահա Քասթիլլայի ծերունի թագաւորն կը յիշէ օր մը թէ իրեն աշխարհ մը շնորհողին պարտէր թերեւս չիրիմ մը կանգնել, եւ կը հրամայէ որ նորա ածիւնը վալլատողիտէն փոխադրեն ի Սէվիլ, ուր չքեղ ու փառաւոր յուզարկաւորութիւն մը կը կատարեն:

Կանցնին քսան եւ երեք տարիներ եւ նոր զղրվւն մը կը սկսի անմահանաւուն հանգուցելոյն շուրջը: Կարաւելի մը վրայ կը գնեն զանիկա եւ կը սկսի ուղեւորիլ դէպ ի նոր աշխարհ՝ զոր գտած էր, եւ այնքան փափաքած էր վերստին տեսնել: Յետ այսօրիկ իւր ածիւնը պիտի հանգչի իր դաստակերան եղող Սուրբ Դոմինիկեայ եկեղեցւոյն մէջ:

Երկուք ու կէս զարկը ալ կ'անցնին, եւ նորա քունը զարձ-
եալ կը վրդովի։ Սուրբ Դոմինիո Գաղղիոյ ձեռքը անցաւ, եւ
Սպանիա իւր հոյակապ մարզը ունենալ կ'ուզէ։ Կրօնական եւ
գլխուորական մեծահանդէս պատուովք Տէրութեան (Découverte)
Գիւտ կոչուած հաւին վրայ կ'ելլէ, եւ կ'երթայ կ'ապաստանի
Գուպայի այն կղզւոյն մէջ զոր նա ինքն հռչակած էր «Բեռ-
դէն» կոչեաց ըր Ֆորդոյ աշիւ երբեք տեսած ըլլայ։

Առ կենդանութեանն, չորս անգամ ճանապարհորդած էր
յԱմերիկա նորանոր երկիրներ գտնելու համար, յետ մահուն,
չորս անգամ կը ճանապարհորդէ վերջնական գերեզման մը
գտնելու համար։

Բայց, կրնանք վստահ ըլլալ թէ այդ գերեզմանը ցմիշտ
դոյուած պիտի մնայ մեծ մարդուն վրայ։

Տեւրք պատուականք, եթէ այսօր Հաւանայ Եկեղեցւոյն
մէջ զայն տեսնելու երթալու ըլլաք, ինձ անպէս կը թուի որ
պահապանը ձեզ կրնայ պատասխանել, ձեր վնասածը ոչ եւս
է աստ. նա իւր գլխով տապանաքարը ծակեց եւ այժմ մարդ-
կային փառաց միջնորդին մէջ կը բարձրանայ։

Տեւրք պատուականք, անոր փառաւոր կայանները չէք
տեսներ։ Երկու ամիս յառաջ նա ի Հուէլլա էր, եւ աշխարհիս
ամէն կողմէն եկած բլբլսուոր հաւաքներ կարծեցին թէ նա իւր
վերահինցադեալ Կարաւելին մէջն է, եւ զինքը ցնծութեամբ
ողջունեցին։

Քանի մը չաբաթ յառաջ նա ի Գինովա էր, եւ իւր ծննդա-
վայրն չքեղ հանդէսներ կատարեց ի պատիւ նորին։

Երէկ, նա ի Հոմ էր՝ ուր մեծանուն Քահանայապետն
Լեոն Ժ.Գ. նորա փառաւոր մեծութիւնը կը հռչակէր ու կա-
թողիկէ աշխարհին կը պատուիրէր անոր ամէն կերպ պատիւ-
ներ ընծայել։

Այսօր, նա ամենուրեք է. անոր հողին կը սաւառնի նոյն
խոկ այս սրահին մէջ, եւ ինձ կը թուի թէ մեզի հետ կը խօսի
վաղը, նա ի Շիքակոյ պիտի ըլլայ, ուր հկարչութիւնն, քան-
դակագործութիւնն, ճարտարապետութիւնն, եւ ամենայն ազ-
գաց արուեստներն անոր փառքը մշտնջենաւոր պիտի ընեն։

Վերջապէս, կը մօտենայ թերեւս այն օրը՝ յորում ուղղափառ
Եկեղեցին պիտի հատուցանէ ըստ արժանւոյն քաղաքակիրթ աշ-
խարհի երախտագիտութեան պարտքը։ Կը մերձենայ թերեւս

այն օրը՝ յորում ձյմարիտ փառաց մեծ բաշխիչն, որ միայն առանց ծերանալու եւ հնանալու դարերը կ'անցունէ, պիտի ընէ սչխարհի, աստուածասէ, թող սրբոց կարգը զատուի եւ իւր հնաշխարհիկ Պանթէոն տաճարին զոները բանալով՝ մինչեւ իւր խորաններուն վրայ պիտի հանէ զայն եւ ոսկեճաճանչ թագով պիտի պսակէ:

Յ. Վ. ԲՕԼԱԹԵԱՆ

ԾՓՈՒՆ ԿՂԶԻ ՄԸ

Pilot Chart (Բայց Զարդանաւային քարտէս) Նոյեմբերի մէջ կարեւոր ծանուցում մը կ'ուղղէ Ամերիկեան հողէն անջատուած ցամաքի մը համար, որ բեղուն բուսականութեամբ կը լողայ Ատլանտեան Ովկիանոսի խորոց մէջ: Այս ծիւռն կը զլին առաջին անգամ անցեալ 28 յուլիսի մէջ տեսնուեցաւ, հիւսիսային 39°42' լայնութեան աստիճանի՝ եւ 62° արեւմտեան երկայնութեան վրայ: Սեպտ. 19ին Roman Prince չոգինաւն տեսաւ այդ կղզին 45°29' լայնութեամբ եւ 40°19' երկայնութեամբ: հետեւաբար այս կղզին օրոշեալ ժամանակաց միջոցն՝ դրեթէ 1000 ծովային մղոն դէպարեւելեան հարաւային արեւելք ձախորդած էր: Roman Princeի նաւապեան կը յայտարարէ՝ թէ սորա արտաքին երեւոյթն հնդկական պամպուի (Bambou եղէղ) փունջի մը կը նմանի, 10 մեղր տրամագծով եւ 6 մ. բարձրութեամբ: Ուստի այսչափ փոքրիկ հողակոյսի մը բնդերկար ալեաց խաղալիք ըլլալով՝ զարմանալի է մինչեւ ցարկ զիմանալն:

ԲԺՇԿԱԿԱՆ

Զինաստանցի բժիշկին.—Արշալուսի հետ Զինաստանի մէջ բժիշկն կ'ըսիսի զործել. խորհրդակցութիւն կ'ընէ. ժամը տասնին յուշատարին մէջ նշանակած հիւանդաց այցելութեան կ'ելլէ յատուկ բաստետով մը.— Եւ վառն զի տուներն միաձեւ են, եւ թուանշան չունին, ուստի ամեն հիւանդ իր տան դրան վրայ քարա մը կը դնէ բժիշկին անուամբը: Յարդանօք կ'ընդունին բժիշկն, թէյ եւ ծխախոտ կը հրամցունեն. եւ ապա կը մտնէ:

հիւանդն քննելու: Եթէ հիւանդն այր է՝ բժիշկը կը նստի քովը: Իսկ եթէ կին՝ պամպուէ պահպանակ մը կը զատէ ղերենք: Իսկ լեզուն զննելու ժամուն կը վերցունեն զայդ:

Դիրքի մը վրայ կը պարզէ հիւանդն իր աջ ձեռքն, բժիշկն երեք մատով հետզհետէ կը քննէ երակն: զարկը կը համրէ՝ առանց ժամացուցի, երեք մատովն միասին: Ապա միւս ձեռքին վրայ նոյն գործողութիւնը կը կրկնուին: Այս ըմնալէն յետոյ՝ հիւանդին վրայ հարցումներ կ'ընէ: մեղանն եւ վրձինը կը բերեն, զեղաղիրն կու տայ բուսական հիւթերէ ընդհանրապէս, եւ կը զրկեն զեղաղործին: Եթէ մանտարին մ'է՝ հիւանդն՝ բժիշկն դրաւոր կը հազորդէ հիւանդութեան տեսակն, տեսութիւնքն, եւ զգուշութիւնքն: եւ իրը վարձ կ'ընդունի պաշտօնէէն 7 կամ 8 ֆրանք:

Դրանն ընդհանրապէս կարմիր թուղթի կտորի մը մէջ կը փաթեմն, եւ այս սովորութիւն «Ռոկեղէն շնորհ» կ'ըսուի: Այս ցաղինն ըստ կարողութեան հիւանդին կը փափուի, երեք դահուկանէ մինչեւ 12, 20: Գահաւորակաբարձք առատօրէն կը վճարուին: Կրկին այցելութիւն առանց հիւանդին կողմէ զեկուցման՝ չկրնար արուիլ:

Եթէ իսկոյն չափողջանայ հիւանդն՝ ուրիշ բժիշկ մը կը կանչուի, ապա ուրիշ մը, յետոյ այլ մի եւս, ետքը չորրորդ՝ մը, ապա հինգերորդ մը, եւ այլն: մինչեւ անցելք ձանձրանալով այլ եւս ասողջաբար ասորոջ մը կը դարձունեն ձայններին:

ՕՐԻՆԱԿԱՆ

ԵՂԵՌԵԱԿԱՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒԹԻՒՆ

Եղեռնադորձ մարդ մը պատասխանատու է յայնժամ՝ երբ յանցանքն գործած պահուն կարողութիւնքն կատարեալ այսինքն առողջ ըլլան: Ինչ շատ այս հիման վրայ յեցեալ են առհասարակ օրէնսդրութիւնք: Հոսմէական օրէնք կը պատուիրեն, միայն «մտաւորն» (compos mentis) իւր՝ պատասխանատու է:

Յիմարք ամեն ատեաններէ անպարտ համարուած են: եւ

մինչև իսկ յիմարի մը զգաստութեան պահուն (lucidité) (lucidi intervalli) դործած՝ ոճիրն չատ անդամ քննելի եւ դատապարտելի չէ։ Օրինաց հաւաքածոյից մէջ (1670) կը գտնուի հետեւեալ պատուէրն.— «Կատարին եւ անդդալն կամք չունին, եւ քրոմանն չգիտեն, ուստի պատժապարտ չեն, յիմարութիւնն զաւական պատիժ է իրենց։ Եթէ եղեռնադործն զդատութեան «վայրկեանն ունի՝ պէտք է համարել (եթէ տարակուսանաց «տեղի ըլլայ) թէ այդ դործին ժամանակ անդդատ վիճակի մէջ էր»։

Իսկ յետոյ ուրեմն այդ սահման փոխուելով՝ յիմար եւ անպատասխանատու ճանչցուեցան միայն անոնք՝ որոց միտքն զրկիլէ ամբողջովին արականած է, եւ որք սոսկալի ճղնաժամերու ենթակայ են։ Այս կատարի ինքնութիւնը թուոյն մէջ են, բռնադատութեամբ՝ թելադրութեամբ եւ մոլութեամբ դործողքն, որոց գրեթէ չատքն ի սպառ ապականած՝ եւ անկարօզ են զանձինս վարելու, մանաւանդ զրդուութեան պահուն։ Ասոնց հետ դատու է նաեւ սրբազան ցաւովայսինքն վերնոտութեամբ նեղեալքը. (Epilepsie)։

Սրբազան ցաւն մկանց (muscle) տոկալի ձկտմամբ չարչարօզ հիւանդութիւն մ'է, միջոցէ միջոց բռնելով, այնպէս զի միջանկեալ ժամանակն ատողութիւնն կատարեալ է։ Երբեմն փոխանակ այդ միջոցին ձկտմանց, կամ մերթ եւս այդ՝ պահն անցնելէ յետոյ՝ մտաւոր տալնապ մը կ'ըսկսին կրել սրբազան ցաւոտք։ Ոմանք յանկարծական կատարութեամբ մը պաշարեալ՝ զիմացին ելլօղն կը դարնեն, կը ջախջախեն, եւ այդ պահն անցունելէ յետոյ՝ յիշատակ մ'անդամ չմնար այդ դործին իրենց ըով։

Այդ ցաւով վարակեալ կատարելներու եւ անցուններու դործք յատուկ նշաններով կը յայտնուին. ինքնաբերական են, բայց ոչ կանխամտածութեամբ։ Դիւրաւ այդպիսի դործեր կը տեսնեն, վասն զի ընդհանրապէս իրենց յանցանքն չեն կրնար յիշել.— Բժշկական եւ օրինական տեսակէտով գժուարութիւն մը չյարուցաներ սրբազան ցաւոտներու վիճակն. օրէնագէտք եւ բժիշկըք համաձայն են։

Սակայն զիս եւս ալ անդիմադրելի զրգումներ կան, յորս զիտակցաբար կը դործէ մարդ ալ ոչ ինքնաբերաբար, բարոյ եւ չարի ծանօթութիւնն կատարեալ է. գիտէ թէ այդու բարոյականի դէմ կը մեղանչէ, պատժապարտ է, սակայն՝ սամիկ լեզուաւ փորձութիւնն ծանր է, արտաքին ազդեցութիւնն կ'ընկճի,

կարող չէ զիմադրելու: Այսպէս բարոյ եւ չարի մրցումն ամեն մարդ կը կրէ. եւ յաղթողը արժանիք կ'ունենայ: Բայց մեր խօսքն այնպիսեաց համար է՝ որք բնական տկարութեան կամ հիւանդութեան ենթակայ՝ չեն կարող իրենց կամքն ազատաբար դորձածելու հակառակ բուն ազդեցութեան մը: Յիշենք քանի մը օրինակ:—

Մարդ իր գրոց մէջ կը յիշատակէ երիտասարդ մը որ իր պաշտած մայրն ու քոյրը կը խորհի ուսանել:—

«Անձիս տէրը չեմ, կ'ըսէ, այդ պահուն. Մայր, փախի՛ր, պիտի խողխողեմ՝ գընգ»: Այս սոսկալի ազդեցութիւնն զայրելէն յետոյ՝ ոչ ոք կարող էր մտային պակասութիւն մը նշմարել ի նմա: Օր մը, սա, ճամբուն վրայ, անձանթ զինուորական մը կ'ուզէ ուսանել, եւ քիչ վերջը զաչոյն ի ձեռին մօրը վրայ կը վազէ. հրաշքով կ'ազատի խեղճը:

Մ. Խ. բանաստեղծ եւ տարրաբան, խեղացի, քաղցրաբարոյ ընկերական մարդ, ուսանութենէն կ'ախորժէր: Երբ կ'ըզգայր այդ կրից ժամանումը՝ իսկոյն երկու բխամասները ժապաւէնով մը կը կապէր, եւ այդ փոքրիկ ճնշումը բաւական կ'ըլլար մեղմով կամ իսկոյն զինքը սթափելու:

Օր մը Ա. կաթնալաճատի մը խոնուի կը ճաչեր. յանկարծ հոն ծառայող սղջկան վրայ կը յարձակի եւ կը հարուածէ զաչոյնով. հարցութիւնի ժամանակ կը պատասխանէ. «Բնու տեսած չէի այդ տղջիկը, սակայն կին մը ուսանելու բողջն ունէի»: Հասարակ կնոջ մը զաւակ էր Ա. անտակ կեանք վարած էր, եւ առ այդ քաջալերուած էր իւր մօրէն: Յետոյ քահանայապետական զուամիւրու կարգն սնցաւ, եւ դատալիք փախաւ: Հաղիւ Բարիզ եկած էր՝ Ա. փրկիէի զուամիւրու վաշտին հետ զնաց. երկու տարի յետոյ նորէն դառնալով՝ մայրապետութեան յղութիւնն ունեցաւ. սակայն իւր թշուառութեանց պատճառ եղօղն ազատեցաւ, եւ փորձն խեղճ կաթնալաճատի սպասուհւոյն զուլան եկաւ:

Անդիմադրելի մղման զոհն է կ'երեւի թէ վերջերս Պոյարիս ճամբուն եղեռն. մարդ մը ուսանել, բանտ երթալ, այդ անհաւատակելի ազդեցութիւններէն ազատելու համար:

Վերոյիշելոյ հետ թուելու եմք անհաւատարակչիւ եւ բաւառ միտքերն. որոյ կամքն եւ ջղային դրութիւնն մեղկացած է ժառանգութեամբ՝ դատախարակութեամբ, ողերեսոյ չտիարդանցութեամբ, կամ ո՛ր եւ է հիւանդութեամբ, օրինակն պակաս չէ:

Այսպէս ամենքն թուելով մարդկային ազատութեան սահմանն չուսով կը փակէր:

Dally կ'ըսէ. Մարդ հիւանդ կամ սոռոջը բնաւ պատասխանատու չէ բարոյապէս, վասն զի իւր գործերը կարգադրող ներքին կամ արտաքին պատճառներուն տէրը չէ: Իսկ Ribot կ'ըսէ. «Կամբին» եւ «ոչ կամբմը» զրից հաստատութիւն մ'է ոչ թէ կազմակերպութիւն, վասն զի կամքը՝ ուղելը՝ խզճի որոշ մի վիճակն է, զուտ քնաբանական (physiologique) վիճակաց ըստ կարի կատարեալ համախմբումէն յառաջ եկած:

Բարեբախտաբար սոյն օրինակ փիլիսոփայական պատճառաբանութիւնք՝ փաստաբանից ճառերու կը նմանին, զունկնդիրս չահելու եւ զուարթացունելու համար. մինչ նոյն խոյն աթոռէն իջնելէն յետոյ՝ կամ բւմէն վար՝ առաջին մոռացօնքն իրենք կը յայտնեն:

Սակաւն գործածականն է պատասխանատու ճանչնալ. Այս ինչ փիլիսոփայն պիտի չնեղուի անշուշտ՝ եթէ իւր գողցուած քսակն ետ դարձուի. անշուշտ պիտի չմերժէ եթէ 'ի վարձ իւր աշխատութեանց փոքրիկ ժապաւէն մը կրծոցն վրայ կախուի:

Ոճրագործաց անպատասխանատուութիւն քարոզելն՝ արժանաւորաց վարձատրութիւնն մերժել է:

Շատ փորձն փորձ չէ, եւ գործնական կենաց մէջ տեսականն անյաջող է. այսպէս վերջին օրերս լոյս տեսնող զրոց հեղինակ մը անպատասխանատուութիւն քարոզած պահուն՝ հետեւեալութիւնն շատ մի անձանց պատասխանատու լինելն կը ցուցնէ: Նիւթականութեան վրայ հիմնելով իւր փաստերն՝ առանց հետեւանաց ճշմարտութիւն կը վարդապետէ:

Օրէնսդէտք եւ բժիշկք կարծուածէն աւելի համախոհ են այս մասին. Պ. Maurice de Baets «Գիտնական խնդրոց հանդէս» ի մէջ հետեւեալ հիմունքն կը հաստատէ, զորս համառօտելով.

Ա. Բարոյական եւ օրինական կարգեր կան, զորս պէտք է յարդել:

Բ. Բանաւոր եւ կամաւոր էակ մ'է մարդ. երբ օրէնքն կը ճանչնայ, պարտականութիւնն եւ զանցառութիւնն կը զանազանէ այս ազատ եւ զիտակցական գործն պարտաւորիչ է:

Գ. Պատիժն՝ անարդեալ օրինաց պատսպարութիւն եւ պաշտպանութիւն է:

Եւ ապա հարեւանցի յիշատակելով թէ բարոյականի հիմունքն Աստուծոյ դրոյթիւնն վրայ հաստատուած են, կը յաւելու:

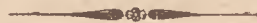
ՅԱտուածոյ հատատակալ իրաց կարգն անընդարարելի է, այս է բարոյական օրէնքն. այս իրաց կարգաւ մարդոյ միտունն ըստ իւր վախճանին պէտք է յարգուի, այս է իրաւունքն:

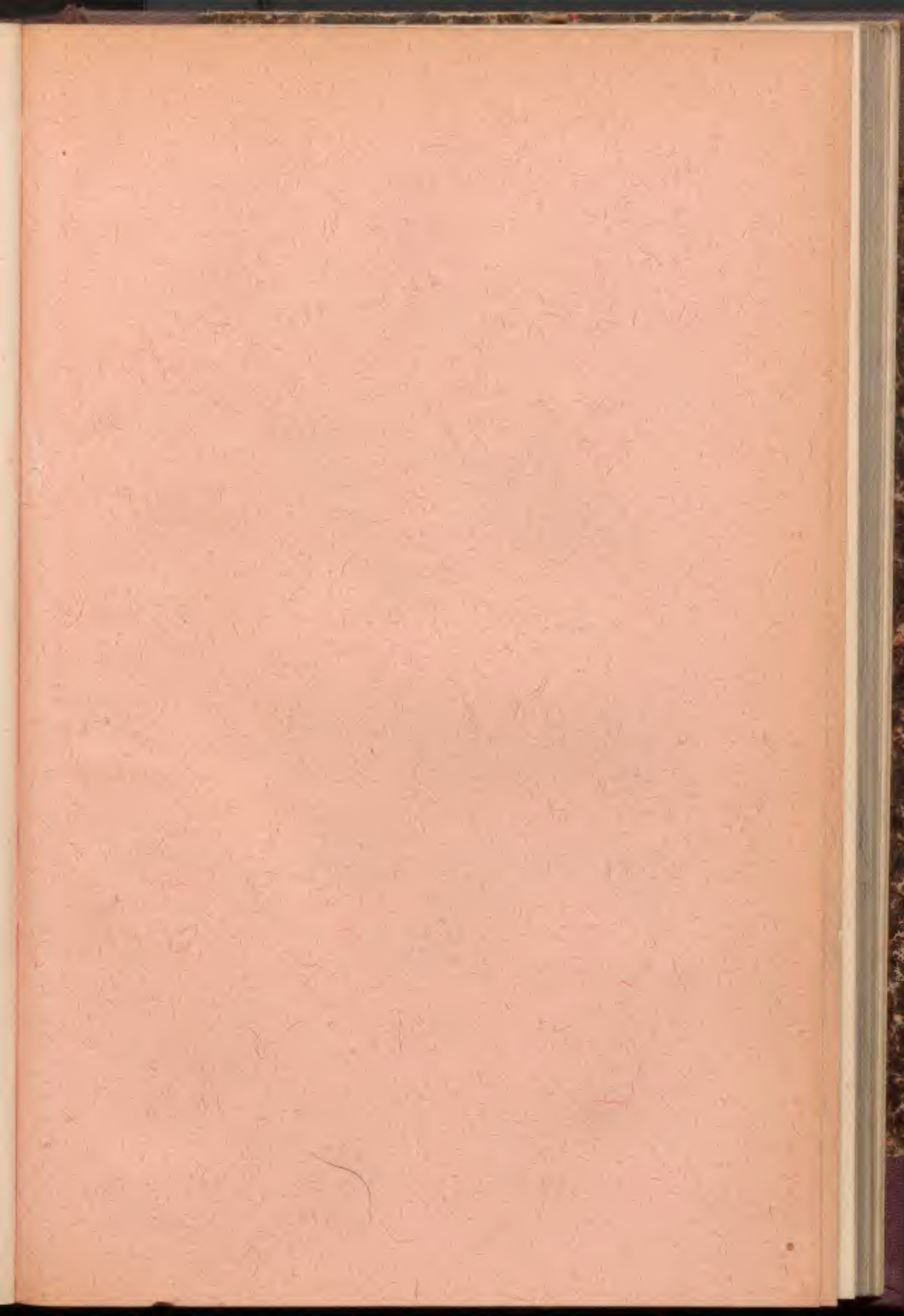
Մարդ բարոյականն իւր մտօք կը ճանչնայ. կը հասկընայ՝ թէ այդ կրկին տեսութեամբ իւր այս ինչ գործն լաւ է թէ ոչ, օրինաւոր է թէ ապօրէն. կամքն կ'ընտրէ, կ'ընէ եւ կամ ոչ: Ահա բարոյական կամ անբարոյական, արդար կամ անարդար գործ:

Երբ ազատ կամքն գործ մը որոշէ, մարդ կատարելապէս պատճառ է պահպանութեան եւ կամ զանցառութեան. պատասխանատու է: Այս պարտականութիւնն՝ վրէժինպրութեան կամ դոհացուցման աղբիւրն է, պատժոյ կամ իրաւանց պատասպարութեան հիմն է:

Մարդ մարմնոյ եւ հոգւոյ բազաղրութիւնն ըլլալով՝ անկարելի չէ որ ուղեղն եւ ջղային գրութիւնն այնպիսի վիճակի մէջ գտնուին՝ յորում մտաց եւ կամաց գործողութիւնք 'ի սպաս եղծանին. յայնժամ ազատութիւնն՝ եւ ընդ նմին պարտականութիւն եւ պատասխանատուութիւն միանգամայն կ'եղծանին: Անկարելի չէ՝ նաեւ կրից ազդեցութիւնն եղերանց նկատմամբ թեթեւացուցիչ պարագայ մը համարել: Բանական մարդոյ գործք՝ կենդանականին ազդեցութենէ ազատ չին. իւր միտք մարմնոյ կազմածին օժանդակութեան պէտք ունին, եւ առաջնոյն տկարութիւնք՝ վերջնոյն վրայ կը ցոլանան:

Այսպէս բնաւ հակասական չեն Օրէնդիտական եւ Մարդարանական վարժարանաց դրութիւնք իրարու. բաւական է որ սահմանին չանցնին: Եւ այսպէս աջ կարկառելով իրարու՝ արդարութիւնն զիւրացունեն երկրի վրայ. նպատակ ունենալով ճշմարտութիւնն:—

ՊԱՏԿԵՐ տասն եւ հինգ օրը մի անգամ կը հրատարակուի:

Բաժանորդագրութեան տարեկան գինն է
Կ. Պօլսոյ համար 40 դահեկան
Դաւառաց եւ օտար երկիրներու համար
բոքատարի ծախքն ի միասին հաշուելով 50 « «

Խորաքանջիչք թիւ 2 դահեկան

ՊԱՏԿԵՐԻ խմբագրաստունն է ի Բերա , Եւշիլ փողոց
թիւ 1 , ուր պետք է դիմել բաժանորդագրութեան եւ քերթին
վերաբերեալ այլ ամենայն խնդրոց համար :

RÉDACTION DU BADGUERE

Constantinople, Péra, rue YÉCHIL N ° 1